

Relații româno-ungare în perioada guvernării Goga-Cuza (28 decembrie 1937 – 10 februarie 1938)

Lector univ. dr. Aurelian Chistol

Key words: Romania, years 1937 -1938, Goga-Cuza government, romanian-hungarian relations

The romanian-hungarian relations during the Goga-Cuza government (28th of Decembre 1937 – 10th of February 1938)

When the government led by O. Goga was constituted, Hungary was trying to obtain the concord of the Little Entente in order to denounce the military and marine and airy riders of the Treaty of Trianon as well as its acknowledgement for Budapest to protect the Hungarians from Romania and Yugoslavia and Czechoslovakia offering in exchange the solution a nonaggression pact with each of these three countries.

Although , Romania tried to reconcile with its neighbor, it could not have accepted the Hungarian proposals meant to offend its national dignity, preferring to tergiversate the negotiations until the elections from March. But meanwhile, on the 11-th of February 1938, a coup d'Etat took place in Bucharest , fact that confirmed the justice of the diplomatic behavior of Goga and Micescu in the respective matter.

Incapabilă să renunțe la himera refacerii Regatului „Sfântului Ștefan”, Ungaria s-a dovedit a fi de-a lungul perioadei interbelice o adeptă virulentă a revizuirii Tratatelor de Pace, revendicând teritorii ale statelor vecine, sub pretextul că, în Evul Mediu ele fuseseră cucerite de către unguri.

În consecință, la Budapesta, revizionismul a devenit ideologie de stat, iar în slujba sa au fost aduse, după cum consemna cercetătorul N. Dascălu, o serie de argumente, însumând 18 elemente, diferite însă ca importanță variabilă în timp, după cum urmează: 1) Înainte de Trianon, Ungaria reprezenta o unitate politică perfectă, distrusă prin desprinderea a 72% din suprafață și a 64% din populație; 2) Tratatul de la Trianon a distrus unitatea economică a vechii Ungarii, destrămând structurile întregii Europe Centrale; 3) Ungurii aveau dreptul să stăpânească întregul teritoriu al Regatului „Sfântului Ștefan”, întrucât acesta fusese fondat pe baze

juridice, politice și lingvistice; 4) Românii, sârbii și slovacii din Dubla Monarhie erau coloniști și nu autohtoni; 5) Maghiarizarea populației din fostul Imperiu a fost voluntară și nu impusă; 6) Exceptându-i pe croați, toate celelalte popoare ale Dublei Monarhii fuseseră separate de Ungaria împotriva voinței lor; 7) Trianonul era rodul unor mașinațiuni politice; 8) Trianonul reprezenta o pedeapsă dată Ungariei pentru presupusa sa responsabilitate în declanșarea războiului; 9) Ungaria Mare reprezenta un ansamblu geografic ideal; 10) Distrugerea Ungariei Mari însemna o imensă pierdere culturală pentru întregul continent; 11) Prin fixarea noilor frontiere maghiare s-au săvârșit mari inechități etnice; 12) România și Cehoslovacia falsificau datele statistice etnice; 13) În statele succesorale se practica deznaționalizarea maghiarilor; 14) Toate minoritățile statelor succesorale aspiră la unirea cu Ungaria; 15) Noua ordine postbelică amenința pacea Europei Centrale; 16) Revizionis-

mul ungar avea un caracter pașnic; 17) Ungaria reprezenta singurul obstacol în calea Anschlussului; 18) Marile Puteri care au depozat Ungaria de vechile sale teritorii i le puteau restitui, fără aprobarea statelor succesorale¹.

Pornind de la premisa că Tratatul de Pace reprezentau o pedeapsă dată poporului maghiar, autoritățile de la Budapesta au desfășurat ample acțiuni vizând eludarea literei și spiritului respectivelor acorduri, nefiind nicio clipă dispuse să le accepte ca pe niște realități imuabile. Lupta ungarilor împotriva ordinii post-belice, a principiilor generoase ale Pactului Societății Națiunilor, mai ales a ideii de securitate colectivă a cuprins o paletă extrem de variată de metode și mijloace de acțiune, oficiale sau oculte, în funcție de gradul lor de periculozitate pentru liniștea vecinilor adepți ai menținerii *statu-quo-ului*.

Practic, Budapesta va acționa în perioada interbelică pe două paliere în vederea revizuirii Tratatelor de Pace, principala diferență dintre ele constând în modalitatea aleasă pentru atingerea obiectivelor propuse. Astfel, pe de o parte, sesizăm intervenția diplomatică oficială, ceva mai moderată în formă, impusă de sistemul relațiilor internaționale căruia Ungaria nu i se putea sustrage, deși, după 1933 evoluția acestuia îi va fi tot mai favorabilă, iar pe de altă parte, sesizăm o serie de acțiuni oculte finanțate de către guvernele maghiare, extrem de periculoase pentru siguranța națională a statelor succesorale, datorită virulenței lor atât în formă, cât și în conținut.

Mișcarea revizionistă ungară a avut o evoluție sinuoasă în timp, în funcție de factorii politici interni de la Budapesta, de contextul internațional devenit tot mai fluid în deceniul al patrulea al vea-

cului trecut, de receptivitatea sinceră sau stimulată din punct de vedere pecuniar a unor personalități sau cercuri politico-economice occidentale de a îmbrățișa teza „Ungariei mutilate” ca pe o realitate apodictică și, nu în ultimul rând, de disponibilitatea unor exponenți ai minoritarilor unguri din statele succesorale de a accepta rolul, ingrat în fața istoriei, de reprezentanți ai „coloanei a V-a” maghiare în țările ai căror cetățeni erau.

Concret, până în 1938, iredentismul unguresc a parcurs următoarele trei etape de evoluție: Prima (1920-1926) s-a caracterizat prin acțiuni de propagandă internă și externă disparate, trădând faptul că autoritățile maghiare „nu erau încă fixate asupra planului și mijloacelor ce urmau a fi întrebuintate pentru atingerea scopului final”. A doua etapă a început în 1927, caracterizându-se prin campania din presa occidentală în special engleză, condusă de lordul Rothermere. Ea reprezintă momentul abandonării vechilor lozinci ineficiente, marcând trecerea spre „organizarea temeinică a propagandei revizioniste în străinătate”. În fine, cea de-a treia etapă a debutat încă din 1928, fiind consacrată de o declarație a primului-ministru italian Mussolini, publicată în „Daily Mail”, conform căreia: „revizuirea tratatelor nu este numai în interesul Italiei, dar și al lumii întregi”².

Propaganda iredentistă în interiorul și, mai ales, în afara granițelor Ungariei s-a desfășurat, grație acțiunii conjugate a trei factori, aflați într-o incontestabilă interdependență: de stat, sociali și individuali.

Ca factor de stat, menționăm chiar guvernul de la Budapesta, care avea o influență decisivă asupra mișcării iredentiste, deoarece o finanța, o controla și o dirija, fixându-i lozincile ce urmau a fi exploatare în țară, dar și peste granițe.

1 Nicolae Dascălu, *Nici pace, nici război. România-Ungaria, 1919-1940*, București, Editura Universității București, 2004, p. 30-31.

2 Arhivele Militare Române (în continuare se va cita: A.M.R.), fond Marele Stat Major. Secția a II-a Informații (1876-1949), dosar 809/1938; f. 1-7.

După accederea la putere a lui Hitler și a naziștilor în Germania, pe fondul evanescenței ordinii internaționale statuate la finele Marelui Război, guvernul maghiar a început să acționeze tot mai fățiș în vederea revizuirii Tratatului de la Trianon. În slujba acestei marote a diplomației ungare consemnăm următoarele inițiative ale Budapestei: adeziunea la Protocoalele de la Roma, pactele de amicitie cu Italia și Germania, sprijinul necondiționat acordat Axei Roma-Berlin, obstinația de a refuza colaborarea cu vecinii în vederea redresării economice a Bazinului Dunărean etc.

La cumpăna anilor 1937-1938, ideologia revizionistă devenise deja o dominantă și a politicii interne a statului, nu doar a diplomației, prin acțiunea indelebilă de îndoctrinare a tinerei generații. În vederea atingerii respectivului deziderat, guvernării de la Budapesta și-au propus să mențină unitatea culturală a maghiarilor de pretutindeni și să-i educe pe tineri în spirit revizionist și de revanșă, prin intermediul școlii și al manualelor de istorie și geografie.

Pentru a nu compromite iremediabil interesele țării, guvernele maghiare s-au văzut nevoite să-și limiteze revizionismul la manifestări diplomatice pașnice și la imprimarea unui caracter ultranaționalist sistemului educativ oficial, preferând să stimuleze din umbră o serie de factori sociali și individuali promotori ai demantelării ordinii statuate prin sistemul Tratatelor de Pace.

Prin urmare, factorii sociali au jucat un rol determinant în desăvârșirea propagandei revizioniste. Imboldul pentru apariția unor asociații capabile să exprime cu voce tare ceea ce guvernele doar gândeau a fost dat, încă din 1935, de către contele Gyorgy Bethlen, într-un discurs rostit în fața forului legislativ de la Budapesta: „Societățile noastre revizioniste, alături de cetățenii țării, trebuie să-și facă datoria în domeniul științific-literar, prin

presă și la conferințe internaționale, mână în mână cu Biserica, pentru ca chestiunea maghiară să devină o problemă serioasă europeană”.

Exortațiile lui Bethlen n-au rămas fără urmări, astfel încât, în curând, pe întreg cuprinsul Ungariei au apărut numeroase asociații a căror misiune era, pe de o parte, „să formeze, să mențină și să stimuleze în mintea și spiritul poporului maghiar de pretutindeni, crezul revizionist”, iar pe de altă parte, „să creeze tot felul de argumente în știință, literatură, artă, etc”, menite a fundamenta principiile de bază ale revizionismului.

Dintre cele peste 70 de organizații iredentiste existente în Ungaria în debutul anului 1938, identificate de către agenții Serviciului Secret de Informații al Armatei Române, se remarcă în chip deosebit: 1) „Uniunea Asociațiilor Sociale” (T.E.SZ), fondată de Ștefan Bethlen; 2) „Liga Revizionistă Maghiară”, avându-l ca președinte de onoare pe Ștefan Bethlen și ca lider efectiv pe scriitorul Herczegh Ferenc; 3) „Uniunea Asociațiilor Patriotice”, condusă de baronul Perenyi Sigismund, fost subsecretar de stat la Ministerul de Interne; 4) „Uniunea Asociațiilor Feminine a teritoriilor dezlipite”; 5) „Asociația Foștilor Luptători”, prezidată de generalul în rezervă Takács-Tolvaj; 6) „Uniunea Amicilor Poporului Maghiar”, condusă de un comitet din care făceau parte: episcopul reformat Ravasz László, foștii miniștri Nagy Emil și Dömötör Mihály, generalul Cseksi Nagy Imre și alții; 7) Numeroase alte „asociații patriotice”, în fapt, niște oficii iredentiste aflate sub oblăduirea morală și financiară a autorităților budapestane. Deși organizațiile respective erau finanțate teoretic prin contribuția benevolă a cetățenilor unguri, practic, din cauza ingerințelor administrative ale guvernărilor fuseseră instituite niște impozite *sui-generis*, menite a le alimenta conturile. Scopul acestor asociații era de a-i recompensa pecuniar pe cei care desfășuraseră

activități deosebite pe tărâmul revizionismului, cu prilejul organizării unor serbări consacrate aniversării evenimentelor importante din istoria națională; 8) „Institutul pentru Studiul Problemelor Minoritare”, fondat în 1935 pe lângă Universitatea din Budapesta, organism ce activa atât în țară, cât și peste hotare³.

În urma analizării acțiunilor întreprinse de către respectivele asociații revizioniste, organismele românești de spionaj evidențiau faptul că, cea mai periculoasă pentru siguranța noastră națională și pentru stabilitatea din zona Bazinului Dunărean era: „Uniunea Asociațiilor Sociale („Tarsadalmi Egyesületek Szórat-Sege”, deoarece respectiva organizație reprezenta practic „Statul Major al comandei unice a propagandei iredentiste”.

Din punct de vedere organizatoric, Tész-ul era „format din cele mai proeminente figuri sociale și politice maghiare” și acționa în virtutea principiului conspirației. În fruntea sa se afla un Comitet Central de Direcție, prezidat de către scriitorul Henry Ferenc.

Importanța Tész-ului rezida și din faptul că el colabora direct cu Serviciul de Informații al guvernului ungar și că, în fiecare reședință a celor șapte Brigăzi Mixte ale armatei maghiare, exista câte o secție a respectivei uniuni.

Din informațiile culese de spionii români, s-a constatat că rolul Tész-ului era de a „duce la îndeplinire orice acțiune, care nu poate fi îndeplinită de organele autorităților oficiale, din cauză că ar putea să le compromită”. Mai exact, în propaganda revizionistă maghiară, „Uniunea Asociațiilor Sociale” îndeplinea un rol analog celui jucat de Comintern în propaganda sovietică.

Pentru a-și putea îndeplini dubla misiune ce-i era încredințată – informativă și subversivă – Tész-ul avea în subordine toate organizațiile patriotice iredentiste din Un-

garia, dar activa și în exterior, prin intermediul: studenților maghiari din statele succesorale aflați la studii în Ungaria; maghiarilor din țările succesorale care aveau rude în patria mamă; unor emisari speciali recrutați dintre liderii minorităților maghiare din statele vizate de revizionismul unguresc; reprezentanțelor externe oficiale ale statului maghiar, infiltrate cu membri ai Tész-ului, sub diverse acoperiri diplomatice.

O componentă majoră a activității „Uniunii Asociațiilor Sociale” era legată de derularea unor acțiuni informative și subversive pe teritoriul României. Mai exact, Tész-ul apela la persoane de origine etnică maghiară pentru a executa operațiuni de spionaj militar, politic, economic și cultural în favoarea Ungariei. Agenții recrutați pentru astfel de activități imunde proveneau din rândurile asociațiilor religioase, culturale și sportive, Partidului Maghiar, bisericii, școlii, funcționarilor minoritari, personalului minoritar din întreprinderile industriale și cetățenilor români de origine ungară, care, prin adoptarea unei atitudini filoromâne încercau să capteze benevolența autorităților noastre pentru a le specula credulitatea.

Tész-ul nu s-a limitat însă la culegerea de informații de pe teritoriul României, pregătind în paralel acțiuni subversive, menite, în ultimă instanță, a dezintegra statul nostru. Prin urmare, Tész-ul preconiza organizarea unor acte de sabotaj industrial, distrugerea unor mijloace de comunicații, constituirea a câtorva bande înarmate care să opereze în spatele liniei frontului în caz de război. De asemenea, în debutul anului 1938, conducătorii Tész-ului nu excludeau posibilitatea declanșării unei revoluții în România.

Materializarea respectivei ipoteze de lucru trebuia urmată, *ipso-facto*, conform directivelor venite de la Budapesta, de convocarea unor adunări populare ale minoritarilor unguri, secondați eventual și de membrii celorlalte naționalități, având rol plebiscitar, cu scopul de a „proclama dez-

3 Ibidem, f. 9-22.

lipirea Ardealului de România și unirea lui fără condiții cu Ungaria Milenară”. În paralel, deputații și senatorii maghiari urmau să declare același lucru în Parlament, după convocarea sa, iar dacă revoluția izbucnea mai înainte, ei aveau obligația de a se adresa direct comunității internaționale.

În atare condiții, conducerea Serviciului Secret de Informații al Armatei Române, propunea următoarele măsuri de contracarare a activităților informativ-subversive ale Ungariei: împiedicarea studenților maghiari din România de a frecventa universitățile ungurești, iar dacă lucrul respectiv era imposibil, găsirea unei modalități legale de respingere a recunoașterii diplomelor obținute în statul vecin; supravegherea și trierea foarte severă a unguirilor care călătoresc frecvent dintr-o țară în alta; evitarea de către autoritățile și politicienii noștri a comiterii oricăror indiscreții față de etnicii maghiari și, în fine, atenta supraveghere a personalului reprezentanțelor diplomatice ale Ungariei, dar și a persoanelor aflate în contact cu acestea⁴.

Revenind la factorii generatori și propagatori ai iredentismului maghiar, nu putem omite rolul jucat de către cei individuali, reprezentați prin diverse personalități ale lumii politice, științifice și literare de la Budapesta.

Dintre liderii politici cu vizibilitate internațională în lupta pentru revizuirea Tratatelor de Pace se evidențiau în special Ștefan Bethlen și Tibor Eckhardt, deoarece întrețineau legături personale cu diverse personalități ale lumii occidentale.

Atât politicienii, cât și oamenii de știință sau artiștii din Ungaria aflați în slujba ideologiei revizioniste încercau să exploateze în fața opiniei publice mondiale lacunele Trăianonului, căutând să demonstreze „lipsa de viabilitate a României și Cehoslovaciei”⁵.

Cercurile conducătoare de la Budapesta au conștientizat faptul că, orice modificare a *statu-quo-ului* central-european nu putea fi realizată decât cu acordul marilor democrații occidentale, motiv pentru care, în deceniul al IV-lea al secolului trecut, au organizat „prin intensitate, temperament și proporții, una din cele mai formidabile campanii revizioniste ce a cunoscut vreodată istoria politică, în toate statele din Apusul Europei”, dar și peste Ocean, în S.U.A.

De pildă, în America, ungurii stabiliți acolo s-au organizat sub conducerea unui „Birou Permanent al Congresului General Maghiar”, desfășurând o intensă activitate prin intermediul campaniilor de presă, al întrunirilor, broșurilor etc.

În Marea Britanie, propaganda revizionistă ungurească a înregistrat cele mai notabile rezultate, reușind să pătrundă pretutindeni. Ea era coordonată de un „Secretariat Extern”, prezidat de Hordosi Jamos, care organiza, cu precădere în centrele universitare, conferințe, expoziții de artă națională maghiară sau standuri de lucrări cu caracter revizionist, distribuite cititorilor la prețuri modice.

Prin urmare, cauza „Ungariei mutilate” căpătase numeroși adepți în Parlamentul de la Londra, în cercurile intelectuale, în presă și în societățile studențești, adică în rândurile formatorilor fenomenului de opinie publică.

Propaganda maghiară a fost organizată și în Franța după modelul britanic, fiind coordonată de un „Secretariat Extern”, condus de Honti Ferenc. Ea viza câștigarea pentru idealul revizionist a unui număr cât mai mare de politicieni, oameni de știință, ziariști, literați, etc. capabili să contureze o acțiune sistematică de modificare a clauzelor Tratatului de la Trianon.

În anii 1936-1937 s-au constituit comitete și societăți franco-maghiare, cuprinzând în rândurile lor diverse personalități ale lumii politice, științifice, literare,

4 Idem, dosar 816/1938, f. 22-29.

5 Idem, dosar 809/1938, f. 22-24.

jurnalistice și academice de pe malurile Senei, favorabile revizuirii frontierelor statuate de Conferința de Pace de la Paris-Versailles, dar, cu toate acestea, succesele propagandei ungurești în Franța au fost mai puțin semnificative decât cele de peste Canalul Mânecii⁶.

Chiar dacă a fost nevoită, din motive tactice, să-și tempereze zelul, diplomația oficială maghiară și-a circumscris în practică acțiunile tot în vederea idealului revizionist. Instaurarea regimului nazist la Berlin și politica externă a Germaniei de eludare fățișă a prevederilor Tratatelor de Pace au reprezentat veritabile exortații pentru Ungaria de a sfida ordinea internațională postbelică. În demersurile sale pernicioase pentru stabilitatea și liniștea sud-estului european, guvernul de la Budapesta a beneficiat de sprijinul neprecupețit al Italiei și Austriei. Alături de cele două state, ungurii vor semna, pe 17 martie 1934, așa-numitele „Protocoale de la Roma”, menite a facilita colaborarea politică și economică italo-austro-ungară, dar și exonerarea Ungariei de respectarea clauzelor militare ale Tratatului⁷.

Acțiunile Reichului din 1935-1936 de a începe fățiș reînarmarea și de a remilitariza zona renană, primite cu o pasivitate condamnabilă de către democrațiile occidentale, vor încuraja Ungaria să ridice la rândul său, chestiunea denunțării unilaterale a clauzelor Tratatului de la Trianon, în speranța că statele Micii Înțelegeri vor reacționa platonice la inițiativa Budapestei.

Confruntându-se cu atitudinea rebarbativă a Bucureștiului, ungurii s-au văzut nevoiți să devină mai concilianți și să înceapă, în 1937, negocieri cu membrii Micii Înțelegeri. Pentru a sparge unitatea acestora, Budapesta, consiliată și de guvernul de la Ber-

lin, i-a abordat în mod diferențiat pe cei trei vecini ai săi, arătându-se mult mai parcimonioasă în raport cu Iugoslavia și România și foarte intransigentă față de Cehoslovacia.

Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri, reunit în august 1937 la Sinaia, și-a manifestat disponibilitatea de a accepta reînarmarea Ungariei, condiționată însă de încheierea de către Budapesta a unui pact de neagresiune sau de amicitie cu cele trei state. În replică, ministrul Ungariei acreditat în țara noastră, László Bárdossy, i-a declarat lui Victor Antonescu, șeful diplomației românești, că guvernul său era dispus să negocieze în mod separat cu fiecare țară a Micii Înțelegeri, angajându-se să nu recurgă la forță în relațiile cu statele limitrofe, dacă acestea acceptau caducitatea clauzelor militare, navale și aeriene ale Tratatului de la Trianon și deplina egalitate în drepturi a Ungariei în domeniul înarmărilor. Totodată, Budapesta dorea să se erijeze în protectoare a minorităților maghiare din țările Micii Înțelegeri, fapt menit a îngreuna în mod inexorabil desfășurarea negocierilor, întrucât solicitarea ungară echivala cu un amestec în treburile interne ale României, Iugoslaviei și Cehoslovaciei.

Deși Stojadinović și Krofta păreau mai maleabili, în schimb, V. Antonescu a afirmat ritos decizia României de a nu accepta negocierea chestiunii minorităților, astfel încât, discuțiile au fost întrerupte, în așteptarea desfășurării alegerilor parlamentare din țara noastră. Noua stare de fapt a convenit de minune Ungariei, care, acționând de conivență cu Germania și Polonia, spera să-și satisfacă revendicările teritoriale față de Cehoslovacia, ajungând apoi la un acord cu Iugoslavia și la un *modus-vivendi* cu România⁸.

6 Ibidem, f. 61-68.

7 *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I (1917-1939), București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 197-198; documentul nr. 59.

8 Ion Calafeteanu, *Revizionismul ungar și România*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 161-168; vezi și: Eliza Campus, *Mica Înțelegeri*, București, Editura Științifică, 1968, p. 281-287.

Pe acest fond inextricabil, dominat de incertitudine, survenea schimbarea de guvern de la București, din 28 decembrie 1937. Întrucât conducătorii Ungariei erau la curent cu planurile Reichului de a dezmembra Cehoslovacia, îndreptându-și atenția asupra respectivului stat, din dorința de a nu provoca ostilitatea României, au ordonat presei să fie reținută în aprecieri în privința evenimentelor din țara noastră și să se rezume la publicarea declarațiilor importante ale noilor lideri politici români⁹.

Imediat după preluarea portofoliului Externelor, Istrate Micescu a fost abordat de ministrul Italiei la București, Ugo Sola, pe tema „urgenței extraordinare a reglementării raporturilor maghiaro-române”, guvernul de la Roma autoproclamându-se drept mediator între cele două state. Conștient de importanța unui astfel de acord, dar și de faptul că interesul Ungariei pentru realizarea lui scăzuse, Micescu a propus amânarea negocierilor până după noile alegeri, menite a conferi un sprijin parlamentar consistent guvernului Goga. După cum au observat, atât Sola, cât și Bárdossy, Bucureștiul prefera să târăga-neze rezolvarea chestiunii, în speranța că situația internațională îi va deveni mai favorabilă în intervalul următor¹⁰.

Deosebit de importantă pentru evoluția raporturilor de forțe din Europa Centrală se anunța a fi reuniunea de la Budapesta, din 10-12 ianuarie 1938, a reprezentanților țărilor semnatare ale „Protocoloalelor de la Roma”. Oamenii de stat străini, contele Ciano, cancelarul austriac Schuschnigg și Guido Schmidt, urmau să sosească în capitala ungară încă din seara zilei de 9 ianuarie și să participe la diferite dejunuri, dineuri și recepții, iar la finele

convorbirilor să se deplaseze în regiunea Vissegrad, acolo unde gazdele organizau o vânătoare în cinstea lor¹¹.

După cum era și firesc, țara noastră, prin intermediul ministrului acreditat la Budapesta, Raoul Bossy, a urmărit cu atenția cuvenită evenimentele din Ungaria, încercând să deceleze intențiile reale ale celor trei parteneri.

Deși Kánya, în toastul rostit la banchetul dat în onoarea lui Ciano și a lui Schuschnigg, insistase asupra identității pozițiilor și a coeziunii italo-austro-ungare, totuși, din analiza discursurilor oaspeților și din cea a declarației comune de la finele reuniunii, Bossy trăgea concluzia că lucrurile nu stăteau chiar așa și că fiecare partener fusese nevoit să facă unele concesii. Astfel, „Austria și Ungaria recunoșteau guvernul Franco, se solidarizau cu Pactul Anticomintern și criticau Societatea Națiunilor. Ungaria dobânda, în schimb, o nouă și inutilă recunoaștere a egalității de drepturi”. Italia părea să manifeste un interes deosebit pentru reglementarea relațiilor româno-maghiare, astfel încât, în opinia lui Bossy, „Ungaria pare să iasă micșorată, trecând de acum pe un plan secundar în acțiunea diplomatică a Romei, ceea ce îi va scădea și valoarea internațională ca element constitutiv al unui eventual angajament dunărean”.

O dovadă peremptorie în acest sens era reprezentată de citarea nominală a României în cadrul declarației comune^{12*}, interpretată de către Bossy „ca o invitație

9 Mihai Fătu, *Cu pumnii strânși. Octavian Goga în viața politică a României (1918-1938)*, București, Editura Globus, 1993, p. 181-182.

10 Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga. O viață, un destin*, vol. III, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, p. 243.

11 Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita D.A.N.I.C.), fond Casa Regală. Regele Carol al II-lea. Cabinet. Probleme interne, dosar 1/1938, f. 12.

12 * Articolul 7 al comunicatului ultimei conferințe italo-austro-ungare preciza textual că: „Reprezentanții Italiei și Austriei declară că guvernele lor urmăresc cu mare interes dezvoltarea raporturilor dintre Ungaria și România. Ei sunt de părere că un rezultat satisfăcător al negocierilor ungaro-române va contribui considerabil la consolidarea păcii în Europa dunăreană”. (Apud *Relații internaționale...*, vol. I, p. 271; documentul nr. 89.)

fățișă” adresată țării noastre de a se alătura grupului celor trei, împotriva rezervelor evidente ale lui Kánya¹³.

Ca urmare a solicitării exprese a lui Istrate Micescu, funcționarii din Centrala Ministerului de Externe al României au elaborat pe 14 ianuarie 1938 referatul intitulat „Chestiunea dreptului de reînarmare a Ungariei, în legătură cu acordul proiectat între Ungaria și statele Micii Înțelegeri”, document nedestinat publicității, reprezentând punctul de vedere al țării noastre în respectiva chestiune.

Pornind de la premisa corectă, conform căreia „problema înarmării Ungariei nu se pune decât sub aspectul teoretic al unei eventuale acordări a dreptului de a se reînarma, căci în mod practic, Ungaria, deși nu a făcut o declarație de repudiere unilaterală ca Germania și Austria, totuși nu mai ține seama de dispozițiile părții a V-a (clauze militare) a Tratatului de la Trianon și se înarmează pe un ritm accelerat”, referatul trecea în revistă discuțiile anterioare dintre reprezentanții Ungariei și cei ai Micii Înțelegeri, evidențiind recentul interes al Cehoslovaciei de a relua convorbirile cu Budapesta, în vederea evitării soluției revizuirii propriilor frontiere.

Dornică să salveze o unitate din ce în ce mai iluzorie a Micii Înțelegeri, partea română a decis să accepte formal reluarea discuțiilor celor trei guverne aliate cu maghiarii, urmând să evite însă aprofundarea chestiunii până după alegerile parlamentare programate la începutul lunii martie. Practic, din punctul nostru de vedere, principalul obstacol în calea realizării unui acord cu Ungaria, era reprezentat

de pretențiile maghiarilor în materie minoritară. De aceea, pe plan intern trebuia văzut în ce măsură puteau fi satisfăcute solicitările Budapestei, iar pe plan extern era imperios necesară identificarea unei formule menite a exclude „un eventual drept de imixtiune a Ungariei în treburile noastre interne”.

Întrucât era interesată de încheierea unui acord româno-maghiar, Polonia propunea ambelor părți o soluție analogă pactului germano-polonez, adică adoptarea unor declarații identice ale celor două părți în problema drepturilor minorităților, soluție invalidată însă – în opinia Bucureștiului – de faptul că în Ungaria trăiau puțini români, astfel încât guvernării de la București nu puteau invoca în fața propriului popor „necesitatea unei asemenea declarații pe motiv de interes reciproc”¹⁴.

În ceea ce-i privește pe unguri, aceștia și-au exprimat punctul de vedere, prin vocea autorizată a lui László Bárdossy, în cursul audienței sale din 17 ianuarie 1938 la premierul român Octavian Goga: condiția *sine qua non* a îmbunătățirii relațiilor bilaterale era ca partea română să reglementeze „în spiritul înțelegerii” situația minorității maghiare, astfel încât, etnicii respectivi să nu mai aibă niciun „motiv de plângere”¹⁵.

De asemenea, Kálmán Kánya, într-un discurs rostit în cadrul ședinței secrete a Comisiilor Afacerilor Străine ale Parlamentului Ungariei a ținut să precizeze că negocierile cu țara noastră vor fi reluate abia după desfășurarea alegerilor din România, ținând totodată să risipească și aprehensiunile membrilor comisiilor legate de iminența încheierii unui tratat italo-român, care, în niciun caz nu ar pu-

13 Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, vol. II, 1938-1940, București, Editura Humanitas, 1993, p. 8-10; vezi și: Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita: A.M.A.E.), fond Ungaria (1920-1944), vol. 86/(1937-1938), f. 197-198, telegrama nr. 111/13 ianuarie 1938 a Legației României din Budapesta către Ministerul Afacerilor Străine, semnată Raoul Bossy.

14 A.M.A.E., fond Dosare Speciale (1920-1944), vol. 470/ (1937-1938), f. 116-120; referat din 14 ianuarie 1938 al Ministerului Afacerilor Străine.

15 Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga...*, vol. III, p. 277.

tea devansa „stabilirea unui acord între București și Budapesta”¹⁶.

Referindu-se la activitatea guvernului Goga, șeful diplomației maghiare a ținut să-i precizeze lui Bossy, într-o convorbire din 31 ianuarie, că aceasta era mulțumitoare „în chestiunea evreiască”, putând chiar „crea un precedent susceptibil să fie urmat de Ungaria oprimată și ea de masa semită”. În ceea ce privește problema minorității maghiare din România, Kánya a cerut Bucureștiului să respecte angajamentele asumate în 1919, manifestându-și speranța că relațiile româno-ungare se vor normaliza, idee agreată de numeroși politicieni maghiari, care vedeau în guvernarea Goga o cheazășie a îmbunătățirii raporturilor bilaterale¹⁷.

La rândul său, premierul român, într-un amplu interviu acordat pe 6 februarie 1938 cotidianului german „Völkischer Beobachter”, a răspuns și la o întrebare referitoare la eventuala înțelegere directă româno-ungară sau indirectă, prin Mica Înțelegere, subliniind următoarele: „Am fost dispuși totdeauna să ajungem la o înțelegere cu minoritatea maghiară de la noi. Niciodată n-am practicat o politică de agresiune față de ungurii care locuiesc cu noi în aceeași țară. De la început i-am asigurat că n-au să se teamă de niciun atac împotriva drepturilor lor firești. Eu însumi am luptat prea mult pentru libertate ca să mă pot transforma într-un opresor. Mai mult chiar, trebuie să spunem limpede că România, în granițele ei actuale, n-are nevoie de o politică de deznaționalizare sau de opresiune șovinistă pentru a asigura propășirea națiunii sale proprii. Noi suntem oricând dispuși să întindem o mână prietenească Ungariei și să procedăm la o examinare reală a problemelor de veci-

nătate, spre a face să dispară astfel orice motiv de agitație și de neîncredere. Ne-ar bucura mult dacă lucrul acesta s-ar realiza de comun acord cu Cehoslovacia și cu Iugoslavia. Prin aceasta, cauza păcii n-ar avea decât de câștigat”¹⁸.

Grație amabilității unor diplomați din țări aliate cu România, Bucureștiul a reușit să culeagă o serie de informații referitoare la intențiile Ungariei pe plan extern, inclusiv în privința raporturilor cu guvernul Goga. Astfel, șeful diplomației turce, Rüstü Aras, în urma unei întrevederi avute la Budapesta pe 7 februarie 1938 cu premierul ungar Darányi, a aflat că, în opinia conducătorului cabinetului maghiar, pentru Ungaria erau viabile doar două orientări diplomatice: fie constituirea unui bloc dunărean, menit a stăvili penetrația Germaniei în Europa Răsăriteană, fie alipirea definitivă la Axa Roma-Berlin. Darányi a ținut să-și informeze interlocutorul că guvernul său dorea să ajungă la un acord cu Mica Înțelegere, dar i s-a plâns că România era refractară la formula de destindere propusă, motiv pentru care, în cazul unui eșec al negocierilor, „Ungaria va fi silită a se alia în mod integral la Axa Roma-Berlin”. Prin urmare, Rüstü Aras i-a transmis lui Istrate Micescu, prin intermediul lui Bossy, convingerea sa privind necesitatea constituirii unui bloc al statelor dunărene, capabil să constituie „un zăgaz împotriva penetrației Marilor Puteri în Europa Centrală și Orientală”¹⁹.

Mult mai importantă din punct de vedere al clarificării poziției externe a Ungariei s-a dovedit a fi vizita oficioasă, întreprinsă în Polonia, sub pretextul unei vânători, în ultimele zile ale existenței guvernului

16 A.M.A.E., fond Ungaria (1920-1944), vol. 86 (1937-1938), f. 210; telegrama nr. 251/24 ianuarie 1938 a Legației României din Budapesta către Ministerul Afacerilor Străine, semnată Bossy.

17 Raoul Bossy, *op. cit.*, vol. II, p. 11.

18 *Declarațiile d-lui Octavian Goga despre amestecul străin, politica față de evrei și apropierea de Ungaria*, în „Argus”, anul XXVIII, nr. 7447, 9 februarie 1938, p. 5.

19 A.M.A.E., fond Dosare Speciale (1920-1944), vol. 470/(1937-1938), f. 139-140; telegrama nr. 449/8 februarie 1938 a Legației României din Budapesta către Ministerul Afacerilor Străine, semnată de Bossy.

Goga, de către prințul regent Horthy, însoțit de ministrul său de Externe Kánya și de câțiva consilieri personali.

Chestionat de către jurnaliștii polonezi în preziua loviturii de stat de la București în legătură cu stadiul negocierilor româno-ungare. Kánya a răspuns într-o manieră lapidară și diplomatică totodată: „Convorbirile între Ungaria și România durează încă din anul trecut și vă pot spune că se desfășoară într-o atmosferă amicală. Amânarea care a intervenit în aceste negocieri a fost determinată de recente alegeri și de schimbarea guvernului în România. Deoarece guvernul român se află în preajma unor noi alegeri, va trebui să așteptăm terminarea lor spre a putea grăbi mersul tratativelor”²⁰.

În semn de deferență față de România, Directorul Politic din Ministerul de Externe al Poloniei, Kobilanski, l-a informat în dimineața zilei de 10 februarie 1938 pe N. Dimitrescu, însărcinatul nostru cu afaceri la Varșovia, despre conținutul discuțiilor purtate cu șeful diplomației maghiare, din care rezulta că Ungaria nu intenționa pentru moment să se alăture vreunui bloc ideologic, preferând să aibă mâinile libere pe plan extern și că Budapesta manifesta un real interes pentru identificarea unei soluții de destindere în raporturile sale cu Bucureștiul²¹.

Totodată, ministrul polonez de Externe Beck, și-a autorizat șeful de cabinet să-i aducă la cunoștință lui Dimitrescu aspectele principale ale convorbirilor sale cu omologul său maghiar, care nu a ezitat să i se plângă de faptul că România îngreuna procesul de destindere dintre Ungaria

și Mica Înțelegere. Mai mult decât atât, Kánya l-a sondat pe Beck dacă ar fi dispus să intervină amical la București pentru a determina guvernul Goga să nu denunțe Tratatul Minorităților, deoarece un astfel de gest ar determina tulburări în Ungaria, „mergând până la denunțarea Tratatului de la Trianon”.

Beck a declinat o asemenea ofertă, considerând-o inamicală față de România și s-a pronunțat fără echivoc pentru o înțelegere directă între cele două state²².

Căderea intempestivă a cabinetului prezidat de către Octavian Goga nu a modificat prea mult datele problemei în chestiunea relațiilor româno-ungare, întrucât, succesorul lui Istrate Micescu, mult mai experimentat în hățișurile diplomației, Gh. Tătărescu, împărtășea punctul de vedere al predecesorului său privind continuarea negocierilor fără a le aprofunda, chiar dacă, la nivel declarativ, îl încredința în dimineața zilei de 18 februarie 1938, pe László Bárdossy că, odată scăpată de „hidra” alegerilor, România a înlăturat principalul obstacol din calea purtării tratativelor cu Ungaria, care urmau a se desfășura „în mod spontan”²³.

Producerea Anschlussului, urmată de ralierea fără echivoc a Ungariei la politica celui de-al III-lea Reich vor determina, *ipso-facto*, încetarea oricăror negocieri româno-ungare până în vara anului 1940 atunci când, beneficiind de sprijinul nemijlocit al Germaniei și al Italiei, Ungaria a smuls din trupul României o mare parte din Transilvania.

20 Idem, fond Ungaria (1920-1944), vol. 86/(1937-1938), f. 225; telegrama nr. 809/12 februarie 1938, anexa 5, a Legației României din Varșovia către Ministerul Afacerilor Străine, semnată N. Dimitrescu.

21 Idem, fond Dosare Speciale (1920-1944), vol. 470/(1937-1938), f. 142; telegrama nr. 755/10 februarie 1938 a Legației României din Varșovia către Ministerul Afacerilor Străine, semnată Dimitrescu.

22 *Ibidem*, f. 143; telegrama nr. 808/12 februarie 1938 a Legației României din Varșovia către Ministerul Afacerilor Străine, semnată Dimitrescu.

23 Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga...*, vol. III, p. 316.